

Working together
www.asistentasociala.ro

Revista de cercetare și intervenție socială

Review of research and social intervention

ISSN: 1583-3410 (print), ISSN: 1584-5397 (electronic)

Selected by coverage in Social Sciences Citation Index, ISI databases

Victime și agresori în domeniul abuzului sexual comis în familie - studii de caz

[Victims and aggressors in sex abuse on family: case studies]

Sorin M. RĂDULESCU

Revista de cercetare și intervenție socială, 2010, vol. 28, pp. 23-48

The online version of this article can be found at:

www.cceol.com

www.asistentasociala.ro

www.expertprojects.ro

Published by:

Lumen Publishing House

On behalf of:

„Alexandru Ioan Cuza” University,

Department of Sociology and Social Work

and

Holt Romania Foundation

Additional services and information about Social Work in Romania
can be found at:

Virtual Resources Center in Social Work

www.asistentasociala.ro

Victime și agresori în domeniul abuzului sexual comis în familie - studii de caz*

[Victims and aggressors in sex abuse on family: case studies]

Sorin M. RĂDULESCU¹

Abstract

The article presents the main findings of the qualitative survey concerning child sexual abuse in the family, which was carried out in the summer of 2009 by members of the staff of sociology of deviance and social problems within the Romanian Academy Institute of Sociology. In this sense, it emphasizes favoring factors in committing acts of sexual abuse and presents distinct characteristics of victims and aggressors, exemplified with several case studies carried out by investigators. The last part of the article underlines opinions on these matters of several representatives from institutions of social assistance and protection of abused children, who were consulted as experts in the field.

Keywords: sexual abuse; case studies; victims; abusers; favoring factors; risk factors; social assistance and protection of abused children.

* Ancheta, realizată în vara anului 2008, în cadrul grantului cu tema "Abuzul exercitat în familie asupra copiilor și protecția socială a acestora. Studiu victimologic multidisciplinar", finanțat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior prin Programul "Idei", Planul Național de Cercetare, Dezvoltare și Inovare (PN2), a cuprins un eșantion de 1.000 elevi din liceele și școlile de arte și meserii, cu o eroare de eșantionare de +/- 3.1%.

¹ Address correspondence to Sorin M. Rădulescu: Institutul de Sociologie al Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711 București, România, e-mail: mihai46@clicknet.ro.

Utilitatea studiilor de caz în analiza abuzului sexual comis asupra minorilor

Exceptând utilitatea analizei calitative în domeniul abuzului sexual împotriva minorilor, analiza calitativă permite cercetătorilor o evaluare mai atentă a principalelor variabile implicate în situațiile de abuz, în măsura în care cazurile selectate pot sintetiza caracteristicile principale ale victimelor și agresorilor, inclusiv ale contextului în care s-a comis agresiunea, permițând realizarea unor tipologii cu caracter explicativ. În timp ce analizele cantitative au ca scop principal *testarea* unor ipoteze, analizele calitative pot fi utilizate, cu precădere, în *elaborarea* unor ipoteze de lucru. În mod general, studiile cu caracter exploratoriu folosesc aceste analize calitative, tocmai pentru faptul că își propun să răspundă la acele întrebări ridicate de cercetarea cantitativă, dar la care aceasta nu are potențialul să răspundă. Pe scurt, analiza calitativă are avantajul că, evitând caracterul prea reduționist al analizei cantitative, o completează pe aceasta din urmă, prin furnizarea unui cadru evaluativ contextual, caracterizat de o mare diversitate. Comparativ cu analiza cantitativă care permite recoltarea unor colecții de date statistice uniforme, analiza calitativă oferă posibilitatea realizării unor colecții de cazuri diverse.

O formă distinctă a analizei calitative o constituie studiile de caz, care reprezintă o evaluare intensivă, în profunzime, a contextului real de viață în care a avut loc un anumit fenomen social, așa cum este, de exemplu, fenomenul de abuz sexual al minorilor.

Totuși, trebuie ținut seama – așa cum apreciază unii analiști –, că studiile de caz nu trebuie identificate în mod exclusiv cu analiza calitativă în ansamblul ei, deoarece ele implică atât un caracter calitativ, cât și unul cantitativ și, în plus, permit nu numai elaborarea, ci și testarea unor ipoteze (Gerring, J., 2005, p. 113, Flyvbjerg, Bent, 2006, p. 221). În mod general, orice studiu de caz este o analiză intensivă a fenomenului studiat din perspectiva actorului (actorilor) social(i) implicat(i). Din acest punct de vedere, studiile de caz sunt dedicate, în cea mai mare parte, acelor actori sociali aflați în situații critice, așa cum este cazul, de pildă, al victimelor și agresorilor implicați în actele de abuz sexual și ele permit generalizări capabile să genereze noi teorii în domeniu.

Studii de caz în domeniul abuzului sexual comis în familie contra minorilor

Metodologia cercetării

Pornind de la necesitatea completării analizei cantitative efectuate în anul 2008 asupra situației minorilor abuzați sexual în familie, concretizate într-o anchetă reprezentativă la nivel național (2008), efectuată de Institutul Gallup la cererea Institutului de Sociologie a Academiei, în anul 2009 am realizat un studiu calitativ, pe bază de interviuri și focus-grup-uri. În acest sens, exceptând pe experții consultați în cadrul focus-group-urilor, a fost selectat un număr de 40 de studii de caz incluzând 19 minori abuzați sexual și 21 aduți abuzatori aflați în relații de rudenie cu victimele.

Lotul de copii intervievați a fost stabilit prin metoda eșantionării teoretice, care presupune selectarea subiecților în funcție de anumite caracteristici relevante pentru tematica studiată, în cazul nostru - identificarea factorilor determinanți ai abuzului sexual comis în familie asupra copiilor. În mod complementar, datorită resurselor financiare limitate, a duratei mari de timp în care s-au obținut aprobările din partea Direcțiilor Județene de Asistență Socială și Protecția Copilului și în unele cazuri, chiar a refuzului de colaborare ori a motivării de către reprezentanții acestora că, la momentul respectiv, nu dețineau cazuri de abuz, eșantionul a fost selectat și după criteriul *disponibilității*.

Primul pas în stabilirea eșantionului a constat în alegerea Direcțiilor Județene de Asistență Socială și Protecția Copilului, iar din centrele aflate în subordinea lor au fost selectați ulterior copiii respondenți. Direcțiile județene menționate au fost alese din Moldova și Muntenia, două regiuni istorice care, conform cu statisticile Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului, au înregistrat la sfârșitul anului 2008 numărul cel mai mare de cazuri de copii abuzați, neglijați sau exploatați. La acestea am adăugat Municipul București, care deși nu deține un loc principal în ierarhia regiunilor cu număr ridicat de copii abuzați, nu putea fi exclus din analiză datorită relevanței sale pentru problematica investigată. Din cadrul celor două regiuni au fost selectate primele cinci județe cu numărul cel mai mare al cazurilor de copii abuzați, însă datorită dificultăților de colaborare cu unele Direcții Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului am fost nevoiți să renunțăm la o parte din acestea și să includem, în schimb, în lot, alte județe, respectiv pe cele situate imediat după cele cu prevalența cea mai ridicată a cazurilor de abuz în familie asupra copiilor. Aceleași criterii au ghidat și selectarea Direcțiilor Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din sectoarele Capitalei.

În continuare, copiii respondenți au fost selectați, cu sprijinul reprezentanților DGASPC din județele/sectoarele respective, în baza a trei variabile principale care, apreciem noi, au asigurat o eterogenitate cât mai mare a lotului analizat: tipul de abuz la care minorii au fost supuși în familie, sexul, vârsta și mediul de rezidență. Astfel, au cuprins în eșantion atât fete, cât și băieți, cu vârsta cuprinsă între 10-18 ani, din mediul rural și urban, care au suferit în familie abuzuri sexuale și, în mod complementar, au fost abuzați fizic ori emoțional sau neglijați. Copiii intervievați au fost selectați din Centre de Primire în Regim de Urgență, Centre de Plasament, Case sau Apartamente de Tip Familial, ori din diversele locații unde se aflau în plasament familial. Numărul interviurilor a fost dictat de criteriul *saturației teoretice*, iar definitivarea lotului de copii abuzați a ținut seama, în afara variabilelor menționate, și de forma de organizare a familiei – în calitate de criteriu discriminator pentru selectarea unor cazuri „critice” sau „extreme” (au fost selectate, cu precădere, cazuri din familii monoparentale, dezorganizate, precum și din familii reorganizate sau reconstituite prin recăsătorie sau concubinaj), variabilă importantă, care, din punct de vedere al ipotezelor noastre de lucru, influențează în mare măsură conduita abuzatorului.

În ceea ce privește părinții abuzatori, deoarece cei aflați în comunitate au refuzat în mod sistematic să răspundă întrebărilor adresate de investigatorii noștri, am fost nevoiți să-i selectăm exclusiv din rândul populației penitenciare. În acest scop, am recurs în primul rând la o selecție a penitenciarelor în funcție de numărul deținuților închiși pentru comiterea unor infracțiuni asupra propriilor copii (omor, viol/incest, rele tratamente aplicate minorului, abandon de familie). Pentru aceasta, am consultat statisticile Administrației Naționale a Penitenciarelor. Cu toate că inițial am dorit să realizăm interviurile numai în cele trei penitenciare care concentrează numărul cel mai mare al populației de deținuți din categoria abuzatorilor, datorită ratei foarte ridicate de refuz al celor încarcerati de a participa la studiu, am fost nevoiți să interviuăm persoane aflate și în alte unități de detenție. De asemenea, datorită ratei mari de refuz, în unele penitenciare am efectuat chiar și șase interviuri (de exemplu, la penitenciarul Târgșor), în timp ce în altele abia am reușit să realizăm un singur interviu. Mai menționăm și faptul că majoritatea subiecților intervievați nu au recunoscut că și-au abuzat (fizic sau sexual) ori că și-au ucis copiii, motiv pentru care informațiile oferite de aceștia în cadrul interviurilor au fost coroborate cu datele existente în rechizitoriu.

Respondenții au fost selectați în funcție de următoarele criterii: tipul infracțiunii săvârșite, sexul respondentului și forma de organizare a familiei proprii. Deoarece nu am putut identifica cazuri de femei care și-au abuzat sexual propriii copii, am fost nevoiți să selectăm exclusiv numai bărbați abuzatori.

Prezentăm în cele ce urmează numai studiile de caz care ni s-au părut mai ilustrative, încercând să evidențiem principalii factori care au determinat sau au favorizat abuzul sexual respectiv. În acest scop, am reorganizat informațiile culese

de investigatori în funcție de mai multe categorii relevante. Acolo unde informațiile cu privire la diferite aspecte ale vieții minorului respectiv (de exemplu, contextul școlar, anturajul etc.) au fost insuficiente, nu le-am mai consemnat. Este de menționat, în acest context, și faptul că unele instituții în care se aflau minori abuzati sau adulți abuzatori ne-au permis accesul la datele din dosare, altele ne-au interzis acest acces, motivând că asigură, în acest mod, confidențialitatea informațiilor cu privire la subiecții în cauză. Pentru acest motiv, unele declarații ale victimelor sau abuzatorilor sunt incomplete, în măsura în care subiecții intervievați au preferat să răspundă numai la unele întrebări, au ignorat altele sau au descris situația de abuz sexual în care au fost implicați numai dintr-o perspectivă subiectivă, convenabilă pentru prezervarea stimei de sine. Unii subiecți, mai ales abuzatorii, au improvisat chiar istorii fictive în legătură cu abuzul sexual respectiv, alții au negat categoric actul comis.

O parte dintre interviurile cu victimele a cuprins minore abuzate sexual, altă parte a inclus persoane adulte care au fost în timpul copilăriei, victime ale unui act de abuz sexual și care au relatat investigatorilor experiențele cu care s-au confruntat. În ceea ce privește interviurile cu abuzatorii, acestea s-au axat exclusiv asupra părinților victimelor abuzate și care sunt deținuți în diferite închisori din țară, fiind condamnați la pedepse privative de libertate pentru agresiunile sexuale comise asupra fiicelor lor.

Așa cum a rezultat din interviurile pe care le-am realizat, nu există tipuri „pure” de abuz, ci forme corelate, în așa fel încât un act de abuz sexual, de pildă, a fost precedat sau urmat de mai multe acte de abuz fizic sau emoțional.

Factori principali cu rol favorizant în comiterea actelor de abuz sexual

În cadrul anchetei calitative pe care am efectuat-o în vara anului 2009, interviurile realizate cu minore^{***} abuzate sexual de către propriii lor părinți sau alte rude și cu abuzatori adulți au evidențiat faptul că printre factorii principali cu rol favorizant în comiterea unui act de abuz sexual cei mai frecvenți sunt următorii:

Starea materială precară a unor familii

Starea materială precară a unor familii, care determină, între altele, res-trângerea spațiului locuibil și, implicit, conviețuirea, în aceeași cameră a victimei și agresorului (vezi, de pildă, cazul minorei A.M.). Nu putem afirma, însă, că situația materială nesatisfăcătoare (sărăcia) ca atare este un factor care determină abuzul sexual respectiv; ea poate fi însă un factor favorizant în măsura în care absența unui spațiu de locuit corespunzător contribuie la existența unei stări de promiscuitate:

^{***}Deși în România există și cazuri de băieți minori abuzati sexual de către părinți sau alte rude, nu am putut identifica pe teren, în așezămintele Direcțiilor de Protecția Copilului, decât cazuri de fete minore abuzate sexual, într-o proporție majoritară, de către tatăl natural sau vitreg.

Minora A. M.

(internată în Centrul de Plasament “Sf. Maria”, Vălenii de Munte, județul Prahova):

Date de identificare : În vârstă de 16 ani și aflată în clasa a VI-a, este originară dintr-o localitate rurală din județul Prahova. Provine dintr-o familie numeroasă, formată din 9 membri (cei doi părinți în vârstă de 42 ani – tatăl și 38 de ani – mama, minora, împreună cu încă patru frați, în vârstă de 2 ani, 14 ani, 18 ani, respectiv 21 de ani și două surori în etate de 9 și 22 de ani). Mama lucrează ca femeie de serviciu la o firmă, iar tatăl muncește (rar) pe la vecini cu ziua. Întreaga familie locuiește într-o casă modestă formată din trei camere, fără dependințe. Starea materială a familiei este săracă, hainele copiilor fiind asigurate prin mila vecinilor sau rudelor ori de la magazine *second hand*, iar mâncarea fiind cumpărată, de cele mai multe ori, de la magazinul sătesc pe datorie sau din împrumuturile făcute de mamă:

Climatul familial: Din informațiile furnizate de către minoră, părinții se certau frecvent în condițiile în care starea materială a familiei era una precară, singură mama fiind aceea care asigura subzistența materială a familiei, iar tatăl fiind alcoolic. Pe de altă parte, minora era maltrată, adeseori, de către fratele cel mai mare. Referindu-se la relațiile cu părinții, minora apreciază că cel mai bine se înțelegea cu mama, care, deși nu și-a manifestat vreodată sentimente de afecțiune, o ajuta atunci când avea diverse probleme și o susținea din punct de vedere material. În ceea ce privește relațiile cu tatăl, acestea erau destul de reci, mai ales pentru că acesta se îmbăta frecvent și provoca scandal în familie, bătându-și partenera și copiii. Nici unul dintre părinți nu se interesa de situația școlară a minorei sau a fraților și surorilor ei și nici nu s-au ocupat vreodată de anturajul acestora sau de modul în care-și petreceau timpul liber.

Informații privind abuzul sexual: Din relatările minorei, rezultă că a fost abuzată sexual de către fratele cel mai mare atunci când ea avea vârsta de 12 ani, iar el avea 17 ani. Un factor important care a contribuit la comiterea abuzului l-a constituit faptul că minora era obligată să doarmă în aceeași cameră cu doi dintre frații săi, deși, în repetate rânduri, i-a rugat pe părinții săi să se mute împreună cu aceștia din urmă sau cu surorile ei. Agresarea sexuală a minorei de către fratele cel mai mare a continuat, seară de seară, timp de trei ani, minora neavând curajul să dezvăluie nimănui ce i s-a întâmplat, mai ales că fratele său o amenința frecvent să nu spună nimic. În cele din urmă, nemaiputând suporta ceea ce i se întâmplă, minora însăși s-a adresat poliției. Ulterior, prin intermediul autorităților de la Protecția Copilului, a fost internată în Centrul de Plasament “Sf. Maria”, din Vălenii de Munte, județul Prahova:

„S-a întâmplat că eu dormeam în cameră cu doi dintre frați, cel care are acum 21 ani și cel de 18 ani. Într-o noapte fratele mai mare, a venit în patul

meu, s-a dezbrăcat, s-a urcat peste mine, m-a dezbrăcat și pe mine și apoi m-a violat. Nu știu dacă fratele de 18 ani auzea ceva sau a știut și se făcea că nu aude. Părinții mei nu au știut niciodată nimic. Eu nu am spus niciodată nimic. De frică. Este posibil ca fratele de 18 ani să fi știut ceva, dar probabil că discutau între ei. Și totul a durat 3 ani, aproape în fiecare seară. Plângeam toată noaptea, nu mai puteam să dorm, visam urât. Dar mi-era frică de el (subl. ns.: de agresor) pentru că mă amenința că mă va bate și mă va omorî. Nu am povestit nimănui ce mi s-a întâmplat. Îmi era rușine și frică. La un moment dat m-am săturat, mi-am luat inima în dinți și am fugit de acasă. Am fost la Poliție și am povestit totul. Pentru că era seara târziu, Poliția nu a putut face nimic la ora aceea, m-au dus înapoi acasă și au povestit totul părinților mei. În noaptea aceea am dormit, pentru prima dată cu părinții mei. Ce m-a supărat cel mai tare este faptul că ei nu l-au certat pe fratele meu pentru ce a făcut, l-au întrebat doar dacă este adevărat și atât. A doua zi au venit cei de la Protecția Copilului și m-au adus aici la Centru. Au urmat procese prin tribunale, m-am judecat cu fratele meu, am fost și la medic și s-a văzut că am fost violată. Trebuia să facă pușcărie, dar l-am iertat pentru că este totuși fratele meu, dar nu mai vreau să-l văd niciodată”.

Absența partenerei din cămin

Absența partenerei din cămin (prin deces, divorț, abandon familial sau plecare la muncă, în străinătate), care transformă pe una dintre fiicele tatălui agresor într-un gen de „soție surogat” (vezi, de exemplu, cazul minorei A. D. și cel al abuzatorului adult T.D.):

Minora A. D.

(internată în Complexul de apartamente « Floare de colț » din Botoșani)

Date de identificare: Domicilată în mediul rural, minora are vârsta de 15 ani și este în clasa a IX-a de liceu. Aparține unei familii formate din 5 persoane: tata (muncitor calificat și agricultor, dar prestator de munci ocazionale, alcoolic și cu antecedente penale), mama (fără o ocupație stabilă, plecată la muncă în Italia fără știrea soțului), minora și încă un frate în vârstă de 10 ani și o soră în etate de 8 ani, ambii locuind împreună cu minora în Apartamentul de Tip Familial. Din punct de vedere material, familia avea resurse limitate, fiind nevoită să cumpere alimente pe datorie.

Climatul familial: Conform cu declarațiile minorei, părinții aveau, în mod frecvent, conflicte între ei, cea mai mare parte dintre ele fiind generate de tată, care, aflat sub influența alcoolului, își maltrata soția și, uneori, copiii. Ambii părinți și-au lăsat, cu rare excepții, în majoritatea timpului, copiii să se descurce singuri. Astfel, tata era în majoritate ocupat cu activitățile profesionale, iar mama a plecat, fără a-și înștiința soțul, la muncă în Italia. De aceea, cea mai mare din

treburile gospodăriei au trebuit să fie făcute de minoră, care a trebuit să mai aibă și grija fratilor săi mai mici care sunt, și ei, internați în același Apartament de Tip Familial. Cel mai mare defect al tatălui său – apreciază minora – este faptul că bea prea mult, iar atunci când o face, provoacă conflicte. Totuși, tatăl său își iubeste copiii și este – așa cum subliniază ea – „bun la suflet”. Mama, în schimb, s-a preocupat mult mai mult, înainte de a pleca în Italia, de minoră și de frații ei, fiind, de asemenea, o persoană „bună” la suflet. În comparație cu alte familii – consideră minora, familia ei era caracterizată de multiple conflicte și certuri între părinți, mai ales din cauză că tatăl venea beat acasă și provoca scandal.

Informații cu privire la abuzul sexual comis asupra minore: Din puținele date obținute de la minoră, în condițiile în care nu ni s-a permis accesul la dosar, am înțeles că, după plecarea mamei în Italia, tatăl a început să-și hărțuiască sexual fiica, întâi mângâind-o și punându-i mâna pe diferite zone erogene ale corpului, apoi întreținând relații sexuale cu ea de mai multe ori. Din declarația rezultă implicit că tatăl său a utilizat-o ca un gen de „substitut funcțional” al mamei:

Investigatorul – Tu știi de ce ai fost internată aici? Minora: Păi din cauză că tata a început să se dea la mine și pentru că nu mai avea cine să se ocupe de noi. Aici sunt și fratele și sora mea. I. – Și ce ți-a făcut tatăl tău? M. – După ce a plecat mama în Italia, tata a început să strice prin casă, și îmi punea mâna la sâni, îmi puneu mâna în diferite zione, îi spuneam să mă lase în pace, dar el îmi zicea să tac din gură că nu-mi face nimic rău, frații erau și ei în aceeași cameră, dar nu ziceau nimic, le era frică de el... dacă mă prindea mă bătea dar eu fugeam de el...I. – și ce a mai făcut tatăl tău? Povestește-mi pe larg ce s-a întâmplat. M.(plânge). Eu fugeam de el, mă pupa, spunea că sunt curvă ca maică-mea, mă prindea de gât și mă pupa, îmi spunea să nu țip, eu strigam să mă lase în pace, dar el zicea că nu-mi face nimic rău, să nu țip, ... mă mângâia peste tot, noaptea venea lângă mine să doarmă, se puneu deasupra mea, și se mișca.... și-i curgea ceva din chiloți, eu încercam să fug ziua dar tot mă prindea...

Abuzatorul adult T. D.

(deținut în Penitenciarul din Botoșani)

Date de identificare: În vârstă de 39 de ani, T. D. este absolvent a 10 clase și al școlii profesionale, lucrând pe diverse șantieri în calitate de muncitor calificat (specializat în prelucrarea prin așchiere). Este căsătorit și are patru copii (doi băieți și două fete) având vârsta cuprinsă între 9 și 15 ani. Se află în arest preventiv, fiind acuzat de viol și incest, acte comise asupra fiicei sale în vârstă de 11 ani. Înainte de a fi închis domiciliu în mediul rural. Consideră că a fost condamnat pe nedrept, acuzațiile care i s-au adus fiind „inventate” de soția sa care voia să găsească motive de divorț.

Familia proprie: Subiectul este căsătorit și are 4 copii cu vârste cuprinse între 9 și 15 ani. Situația materială a familie este suficient de bună, mai ales că soția sa, aflată la muncă în Italia, mai trimitea bani familiei. Declară că a fost mai sever cu copiii (fără săi maltrateze însă fizic) în ceea ce privește școala și igiena personală, pentru a-i învăța să fie disciplinați și politicoși și că s-a ocupat numai el (nu și soția) de educația copiilor. Subliniază, de asemenea, că, în timp ce se afla la serviciu, o parte dintre copii rămăneau în grija fiicei celei mai mari, deoarece mama lor se afla la muncă în Italia. Din spusele lui rezultă că, după condamnarea sa, copiii au fost încredințați unei rude mai îndepărtate („cumnatul cumnatei” sale!), iar ulterior au fost internați într-un centru de plasament.

Informații cu privire la abuzul sexual comis de subiect: Întrebat de investigator asupra motivelor condamnării și încarcerării sale, subiectul (care nu are antecedente penale) nu recunoaște faptele comise, incrimind-o, pentru situația în care se găsește în prezent, pe soție, care a urmărit să se „răzbune”:

Investigatorul – Ai mai fost vreodată la închisoare? Subiectul – Nu. I. Poți să-mi spui motivul pentru care te afli aici? S. – Asta e făcătura lui nevastă-mea, dar ies eu de aici, că nu stau pentru totdeauna...I. Totuși ai fost condamnat. Pentru ce faptă? S. – Ei spun că am făcut sex cu fetița. I. Care din ele? S. – Cea care are acum 13 ani? I. – Și e adevărat asta? S. – E o minciună de-a lui nevasta-mea ca să se răzbune pe mine.

În mod real – așa cum rezultă din mărturiile depuse la dosar -, în perioada iunie 2006-august 2008, subiectul a întreținut, în repetate rânduri, raporturi sexuale cu fiica sa (în etate de 11 ani), împotriva voinței acesteia, profitând de faptul că nu avea posibilitatea să se apere. A menționat că nu avea discernământ la momentul faptei și că era sub influența băuturilor alcoolice. În perioada săvârșirii faptei soția era la muncă în Italia. În vara anului 2006, mama victimei a plecat la muncă în Italia, iar partea vătămată, împreună cu cei 3 frați ai săi, a rămas în grija tatălui. La scurt timp după plecarea mamei, victima a fost violată de tatăl său, fratele ei a declarat că în vara lui 2006, nu reține data precisă, în timp ce intra în casă, la-a surprins pe tatăl său încheindu-se la pantaloni, stând la marginea patului. Tot acolo se afla și victima, care era în chiloți, pe pat, iar martorul a observat că era roșie la față și plângea motiv pentru care a ieșit repede din casă, fără a fi observat de cei doi. În jurul prânzului, tatăl i-a cerut fetei să intre în casă și să se dezbrace de pantaloni și de chiloți. A refuzat însă el a amenințat-o că o va bate. I-a spus să se întoarcă cu spatele la el, «a introdus ceva în fundulețul ei» a declarat victima, și asta s-a întâmplat de mai multe ori. De fiecare dată avea raporturi anale în timp ce îi trimitea de acasă pe cei trei copii și rămânea singur cu victima. Ancheta socială a evidențiat comportamentul agresiv al tatălui față de toți copiii, astfel când era în stare de ebrietate îi bătea, copiii fugind de nenumărate ori la o mătușă din sat. Victima a manifestat o frică nefirească față de tată, anxietate și un com-

portament de evitare. Victima i-a spus ceea ce i se întâmplă fratelui mai mare când erau o dată departe de casă, și acesta a vorbit la telefon cu mama în Italia și a spus că tatăl lor o violează pe sora lor. La început inculpatul a recunoscut fapta dar după expertiza medico-legală nu a arătat leziuni vaginale la victimă, a negat fapta, spunând că nu sunt probe împotriva lui.

Existența unui tată vitreg în cămin

Existența unui tată vitreg în cămin, care manifestă sentimente incestuoase față de fiica născută dintr-o relație anterioară a mamei (vezi cazul minorei R.M. și cel al abuzatorului adult O. S.):

Minora R. M.

(internată în Centrul de Servicii Sociale „Sf. Maria”, București)

Date de identificare: În vârstă de 17 ani și aflată în clasa a X-a, minora este născută în București. Tatăl este necunoscut, mama, în vârstă de 32 de ani, muncitoare, s-a căsătorit cu un alt bărbat (taximetrist, în etate de 35 de ani, având o fată din prima căsătorie), dar minora a fost crescută, până la vârsta de 4 ani, de către bunică. După moartea bunicii, întreaga familie s-a mutat în mediul rural, în Dragomirești, unde s-a născut mama minorei. Minora este internată în Centrul de Servicii Sociale „Sf. Maria” din anul 2006. Din spusele acesteia, exceptând unele situații în care familia s-a confruntat cu lipsa resurselor, starea materială a familiei era una modestă, dar satisfăcătoare. Deși locuința de la țară beneficiază de condiții adecvate, totuși nu are decât două camere, din care într-una locuiau mătușa tatălui vitreg împreună cu soția, iar în alta locuia minora împreună cu mama și tatăl vitreg:

Climatul familial: Conform cu propriile declarații, din care cele privind decizia ei de a se interna în Centrul de Servicii Sociale sunt foarte puțin credibile, minora a avut parte, înainte de internare, de o atmosferă familială adecvată, atât mama, cât și tatăl vitreg implicându-se în educația și instrucția ei școlară și fără ca în familie să existe conflicte între membri. Totuși, minora apreciază că, în cadrul familiei, nu se simțea suficient de ocrotită și protejată, mai ales că părinții, mutați de la oraș la sat, erau ocupați mai mult cu munca și nu aveau timpul necesar pentru a-i controla, de exemplu, grupul de prieteni:

Informații cu privire la abuzul sexual: Conform afirmațiilor psihologul centrului, minora fost abuzată sexual de tatăl vitreg. În cadrul interviului însă, nu a recunoscut acest fapt și a inventat o poveste potrivit căreia a plecat de acasă pentru că nu s-a mai înțeles cu mama din cauza că aceasta se împotriva relației pe care minora o avea cu prietenul ei și, de aceea, s-a adresat personal Centrului pentru a fi internată:

I. – și aici la Centru cum ai ajuns? M. – Aveam un prieten și mama nu prea a fost de acord cu el, am avut niște discuții cu mama și am decis că e mai bine să vin aici. I. – Păi puteai tu să iei decizia asta? M. – Da, am avut niște discuții cu ea, ne-am cam certat și am ajuns la concluzia că e mai bine. Ea a fost de acord și... I. – Păi și cum ai aflat tu de Centrul ăsta? M. – Am vorbit cu o prietenă de-a lu' mama și ne-a dat un număr de telefon de la, nu mai știu din ce sector. Tot de la sectorul 1, dar era... se ocupa cu altceva și de acolo m-au trimis în Direcție și din Direcție am venit aici, m-au adus aici. I. – Dar de ce nu-l accepta mama pe prietenul tău? M. – Că zicea că sunt prea mică,... de astea. I. – De cât timp ești tu aici, la Centru? M. – De trei ani.

Este posibil însă ca o parte din declarația ei – aceea care se referă la prietenul ei -, să fie adevărată, deși, așa cum se poate observa din derularea discuției dintre investigator și minoră, aceasta evită, în mod constant, să se refere la abuzarea ei sexuală de către tatăl vitreg. Apare neclar, în acest sens, dacă minora s-a opus sau, dimpotrivă, a acceptat să întrețină raporturi sexuale cu partenerul mamei. Aceasta nu exclude însă situația ei de *victimă* a unui abuz sexual datorită vârstei și, implicit, a lipsei ei de discernământ:

M. - Singura problemă pe care am avut-o cu ei (subl. ns.: cu părinții), v-am spus deja, a fost, prietenul meu care au considerat ei că nu... I. – De cât timp îl știai pe prietenul tău? M. – Păi îl știu de cinci ani și de patru ani suntem împreună. I. – și n-ai încercat să-i convingi să îl accepte? M. – Ba da, da' n-au vrut să înțeleagă. I. – și le-ai zis că dacă nu-l acceptă pleci? M.. – Da, da! I. – și ei ce-au zis? Pleacă? M. – Nu, au considerat, au zis că ei și-au făcut datoria să-mi spună ce e bine să fac și ce nu, dacă nu... M-au pedepsit, au încercat să mă oprească, dar eu n-am vrut să ascult și... I. – Cum te pedepseau? M. – Să nu ies afară, îmi luase niște cercei din aur ... o pereche de cercei și un inel. Inelul eu l-am băgat la amanet și ei când au văzut mi-au luat cerceii. În ultimul timp nu prea mă mai duceam la școală, am avut câteva absențe, ăă, dacă ei nu mă lăsau, eu mă întâlneam pe ascuns cu el și nu mă duceam la școală... și au zis că decât să te țin cu forța lângă mine mai bine.... nu pot să te țin legată... faci cum consideri tu. I. – și prietenul vine să te vadă aici? M. – Nu, venea la început, dar acum mă duc eu în weekend la el acasă. El muncește de dimineața până seara și n-are timp să... Din păcate ne vedem decât în weekend. I. – El cu ce se ocupă? M. – Alpinist. I. – și părinții lui știu de relație? M. – Da, păi mă duc la el acasă! El stă cu părinții și cu sora lui.

Abuzatorul adult O. S.

(deținut în Penitenciarul din Iași)

Date de identificare: O. S. are 35 de ani, este absolvent a 10 clase și al școlii profesionale, fiind calificat ca mecanic auto, dar lucrând în calitate de șofer. Locuiește în mediul urban, și este, în prezent, divorțat. A fost condamnat și se află în închisoare pentru un viol cu perversiuni săvârșit asupra fiicei sale vitrege

Familia personală: O. S. a fost căsătorit de două ori, având de la prima soție o fată (în vârstă de 10 ani), iar de la cea a doua alți doi copii (un băiat de 14 ani și o fată de 13 ani). Mai are, de asemenea, un băiat (în etate de 4 ani) rezultat dintr-o relație extraconjugală. Cea de a doua soție a mai avut o fiică rezultată dintr-o căsătorie anterioară. Declară că își iubește copiii, pe care nu și-a maltratat niciodată, și s-a purtat în mod corespunzător cu ei, deși soția (soțiile) s-a (s-au) ocupat, cu precădere, de ei. Din punct de vedere material, situația familiei a fost mai mult decât satisfăcătoare.

Abuzul sexual comis de subiect: O. S. are antecedente penale, fiind condamnat, inițial, pentru înșelăciune. Nu recunoaște însă că a săvârșit această faptă. După cum nu recunoaște nici fapta pentru care a fost condamnat și încarcerat în prezent:

Investigatorul – Ai mai fost în închisoare decât acum? S. – Da, am mai fost o dată, m-au condamnat pentru înșelăciune, dar să știți că n-am avut nici o vină, altul a dat vina pe mine. Am fost închis nevinovat. I. – Dar de ce ești aici acum? S. – Păi m-au condamnat pentru viol pentru că aș fi profitat de fiica nevastă-mii de a doua. Dar nu e adevărat deloc. Nevasta mi-a făcut asta, m-a turnat la autorități. S-a răzbunat pe mine pentru că aveam o relație cu altă femeie care mi-a făcut un copil. I. – Deci nu te consideri vinovat pentru fapta pentru care ai ajuns aici. S. Nu. Nu sunt vinovat.

În realitate, conform cu dosarul de penitenciar, subiectul, în repetate rânduri, a întreținut relații sexuale orale și anale cu fiica sa vitregă. De asemenea, a săvârșit acte cu caracter obscen în prezența victimei, punând-o să-i mângâie organele genitale și introducându-i degetul în vagin. Nu își amintește sau nu știe dacă au mai existat alte cazuri de abuz sexual comis în familia lui.

Alcoolismul tatălui sau consumul excesiv de alcool

Alcoolismul tatălui sau consumul excesiv de alcool de către acesta, asociat cu diverși alți factori, precum influența anturajului, abandonul familiei de către mamă, imoralitatea acesteia sau plecarea ei la muncă în străinătate. Unele din aceste ultime situații implică dezinteresul total față de fiică, devenită victimă a abuzului sexual comis de o altă rudă apropiată, altele implică, pur și simplu, pierderea controlului de sine și excitația sexuală a agresorului (vezi, de exemplu, cazul abuzatorilor adulți M. C. și C. B.):

Abuzatorul adult M. C.

(detinut în Închisoarea din Ploiești)

Date de identificare: Subiectul, de loc din mediul rural, are 52 de ani, având absolvite zece clase de liceu plus două de școală profesională și fiind de meserie dulgher. Este căsătorit și are doi băieți, în vârstă de 31, respectiv 25 de ani, și o fată în vârstă de 19 ani. Deși i-a plăcut școala și, precum spune, a avut rezultate bune, bunicul dinspre mamă l-a obligat, în mai multe rânduri, să se ocupe de treburile gospodăriei și nu de învățătură. În ceea ce privește ocupațiile pe care le-a avut acestea au fost cele de muncitor calificat (lăcătuș), minier și, ulterior, tâmplar (dulgher). Declară că a avut relații bune cu colegii, însă prieteni nu prea a avut.

Familia personală: M. C. este căsătorit de circa 35 de ani, având trei copii (doi băieți și o fată). Ambii băieți au suferit diverse accidente și se descurcă cum pot, iar fata este căsătorită cu doi copii, având propria gospodărie. De copiii săi s-a ocupat cu precădere, mama adoptivă a subiectului, acesta declarând că el s-a implicat, mai cu seamă, în formarea lor profesională. Din punct de vedere material – așa cum subliniază - familia nu s-a confruntat cu probleme, având, între altele, o casă de locuit corespunzătoare.

Informații despre abuzul sexual comis de subiect: Din relatările, destul de sumare, ale subiectului, rezultă că acesta și-a violat fiica, care, în momentul comiterii faptei, avea vârsta de 16 ani. Violul a avut loc, o singură dată, în absența soției, care era plecată din localitate pentru niște analize medicale. Încercând să se dezvinovătească, M. C. consideră că de vină a fost consumul de alcool excesiv. Declară investigatorului că regretă faptele comise și că îi este rușine față de fiica sa:

Investigatorul - Poți să-mi spui de ce te află aici? Subiectul - Sunt condamnat pentru viol cu fata mea. I. - Câți ani avea fata atunci când s-au întâmplat faptele? S. - 16 ani. I. - Spune-mi cum s-a întâmplat? S. - Consumasem 2,5 litri de lichior, am fost dimineată la coasă cu băiatul mai mare și cu alt băiat. După coasă băieții au plecat la gărlă la baie. Eu am venit acasă, soția era plecată la Ploiești să facă analize. Fata era acasă și avea în grijă un copil de 2 ani....în rest nu-mi mai aduc aminte nimic.. Doar că maică-sa dădea în mine și mă spurca... Eu nu știu nimic ce s-a întâmplat. Am mai stat un an acasă până m-a luat poliția, dar n-am vorbit deloc cu fata. Cu maică-sa, da. La proces nu m-au lăsat să vorbesc. Asta-i tot ce știu. Nu mă vizitează nimeni. I. De câte ori s-au întâmplat lucrurile? S. O singura dată. I. - Ai mai făcut vreodată închisoare? S. - Nu. I. - Te consideri vinovat pentru fapta comisă? S. - Nu știu... eram beat... Dar am greșit, mi-e rușine de fata mea. I. - Cunoști și alte cazuri de abuz sexual comise de părinți sau alte rude asupra unor minori din familie? S. - Auzisem de așa ceva, dar la noi în sat nu s-a mai întâmplat.....

Tendința unor tați excesiv de autoritari de a-și domina și controla sever fiicele

Tendința unor tați excesiv de autoritari de a-și domina și controla sever fiicele, inclusiv prin intermediul abuzului fizic, emoțional și celui sexual (vezi, de exemplu, cazul abuzatorului D. M.):

Abuzatorul adult D. M.

(deținut în Închisoarea din Miercurea Ciuc)

Date de identificare: În vârstă de 49 de ani, D. M. este din mediul rural, are 10 clase absolvite și, înainte de a fi închis, a fost muncitor calificat. Declară că a renunțat să mai meargă la școală deoarece avea nevoie de bani. A lucrat în calitate de sudor și de miner, meserii pe care nu le-a practicat din plăcere, ci cu scopul de a avea un venit sigur. Are antecedente penale, fiind anterior condamnat la un an și două luni pentru dezertare. În prezent este condamnat la o pedeapsă de 13 ani închisoare pentru viol și incest, fapte comise asupra fiicelor sale din prima căsătorie.

Familia personală: D. M. a fost de două ori căsătorit, cu prima soție, în prezent decedată, având două fete, în vârstă de 25, respectiv 24 de ani. S-a recăsătorit, așa cum spune el, cu o femeie cu 15 ani mai tânără decât el, cu care are un băiat în vârstă de 14 ani. Cea de a doua soție a divorțat de el, continuând însă să locuiască în aceeași casă cu el și cu cei trei copii.

Abuzul sexual comis de subiect: D. M. are antecedente penale, anterior mai având o condamnare de un an și două luni pentru pentru dezertare din armată. În luna decembrie 2002, fiica sa, pe atunci în vârstă de 17 ani, a făcut plângere împotriva tatălui ei, pentru că începând cu anul 2001, în mod repetat, prin violență și amenințări, a întreținut raporturi sexuale cu ea. De asemenea, subiectul a mai avut o tentativă de viol și asupra fiicei cele mai mici. În pofida evidenței, D. M. nu a recunoscut și nu recunoaște că a comis asemenea fapte. Recunoaște doar că a fost doar un tată „iubitor și gelos” pe fiicele sale:

Investigatorul – Ai mai comis și alte fapte penale? S. - Da, am fost dezertor în armată. I. - și pentru ce ești condamnat în prezent? Subiectul – Pentru viol. I. - De ce ai comis fapta? S. - Totul este înșelăciune, nu e adevărat nimic. Toți au mințit în cazul meu. I. Poți să-mi spui cum s-a întâmplat? S. – Soția mea a divorțat de mine și a continuat să locuiască în aceeași casă cu mine. Iar eu mă ocupam mai mult ca ea de fetele mele și ea a spus că le-am violat. Dar nu e nimic adevărat. A spus că le sărutam pe sâni, dar nu e adevărat, era doar un gest părintesc. Li s-a părut că eu..., eram doar drăgăstos și poate puțin gelos cu fetele mele. I. – Deci nu te simți deloc vinovat pentru fapta comisă? S. – Nu, deloc, eu nu sunt vinovat. Totul e o minciună. Am stat aici degeaba, nevinovat. I. - ți se pare că pedeapsa e meritată? S. - Nu, pentru că nu sunt vinovat.

Așa cum rezultă însă din datele existente la dosar, în anul 2001, când fiica sa cea mare avea 17 ani, sub amenințarea cu moartea, a violat-o, pentru ca, la sfârșitul anului 2002, să repete fapta. În același an, a încercat să întretină relații sexuale și cu cealaltă fiică a sa, în vârstă de 16 ani, dar nu a reușit pentru că aceasta l-a lovit cu o cană în cap. La proces, cele două fiice au spus că le dezbrăca în mod frecvent, pentru ca să le controleze dacă mai sunt virgine. În depoziția sa, soția sa a afirmat că D. M. avea un comportament nefiresc, sărutându-și și mângâindu-și fetele pe sâni și pe fese.

Caracteristicile principale ale victimelor agresiunilor sexuale

Deși cazurile selectate de noi au un caracter distinct, în sensul că istoriile de viață ale victimelor au trăsături particulare, acestea din urmă reproduc, totuși, în suficientă măsură caracteristicile generale ale tuturor victimelor abuzate sexual în familie. Astfel, în marea lor majoritate, victimele investigate de noi provin (conform cu propriile lor declarații) din familii în care:

- tatăl (natural sau vitreg) era alcoolic sau consuma în mod excesiv băuturi alcoolice (în 6 din cele șapte cazuri studiate);
- tatăl, de asemenea, își abuza fizic și emoțional partenera și copiii, inclusiv fiica devenită ulterior victimă a abuzului sexual (în 6 din cele șapte cazuri evaluate);
- minora, victimă a abuzului sexual, a fost, în egală măsură, o victimă a abuzului fizic și emoțional (în 6 din șapte cazuri);
- victima dormea în aceeași cameră cu agresorul (în 4 din șapte cazuri);
- mama naturală a victimei era decedată, divorțată de soț, și-a abandonat familia sau era plecată la muncă în străinătate, fiica abuzată rămânând în îngrijirea tatălui (în 4 din totalul de șapte cazuri);
- tatăl victimei era necunoscut sau vitreg (în două din cele șapte cazuri studiate);
- părinții nu au fost în stare să asigure victimei un regim adecvat de viață și o educație corespunzătoare, fiind indiferenți față de situația ei școlară sau față de anturaj (în 6 din cele șapte cazuri);
- victima abuzului sexual nu s-a simțit deloc ocrotită sau protejată de către părinți, având sentimentul că a fost abandonată sau nedorită (fapt constatat în toate cele șapte cazuri investigate). În plus, în 3 dintre cazuri, minora respectivă s-a simțit cu precădere, frustrată de absența mamei din cămin.

Menționăm, în același timp, faptul că vârsta la care victimele au fost, pentru prima dată, abuzate sexual este cuprinsă între 7 și 14 ani, iar cea mai mare parte dintre ele provin din mediul urban.

Trăsături generale ale agresorilor

Cu toate că opt cazuri de abuzatori sexuali selectate în cadrul anchetei calitative sunt prea puține pentru a permite generalizări în ceea ce privește datele de identificare și caracteristicile de ansamblu ale tuturor agresorilor, ele oferă, totuși, o schițare relativ sintetică a acestor caracteristici. Astfel, în cazurile intervievate de noi, abuzatorii (conform cu propriile lor istorii sau în concordanță cu datele din dosar):

- aveau, în momentul comiterii abuzului sexual, vârste cuprinse între 19-46 de ani, iar victimele lor erau minore având vârste între 2,5 ani și 17 ani;
- în șase din cele opt cazuri, victimele erau fiicele (inclusiv vitrege) ale abuzatorilor, iar în două cazuri erau nepoatele acestora;
- în șase cazuri din opt, agresorii consumaseră, în mod excesiv, alcool, înainte de comiterea abuzului;
- în patru cazuri din opt, ei aveau antecedente penale;
- în cinci cazuri din opt, abuzatorii locuiau, înainte de a fi condamnați și încarcerati, în mediul rural, iar în trei cazuri locuiau în mediul urban;
- în cinci cazuri din opt, abuzatorii aveau, în familiile lor personale o situație materială satisfăcătoare, în două cazuri aveau o situație bună, doar într-un singur caz având o stare materială nesatisfăcătoare;
- în cinci cazuri din opt, agresorii aveau ocupația de muncitor calificat, iar în trei cazuri erau persoane fără o ocupație stabilă;
- în timp ce trei abuzatori au recunoscut fapta comisă, motivând-o prin consumul excesiv de alcool, influența anturajului sau existența tulburărilor psihice, cinci dintre ei au refuzat să o recunoască, invocând diverși factori printre care, răzbunarea soției, a fiicei, existența unor martori falși etc.

Este de menționat și faptul că, în șapte cazuri din opt, abuzatorii aveau o imagine pozitivă despre sine, apreciind că posedă calități precum: hărnicia, calmul, generozitatea, sociabilitatea ș.a. Cinci dintre ei au menționat faptul că momentele cele mai fericite din viața lor au fost acelea legate de căsătoria, nașterea copilului (copiilor) sau angajarea în activitatea profesională. De asemenea, șase dintre ei au evidențiat faptul că momentul cel mai nefericit din viața lor a fost acela care a coincis cu condamnarea și detenția lor. În mod complementar, șase dintre ei au subliniat că lucrul care contează cel mai mult pentru ei este libertatea și familia (copilul/copiii).

În ceea ce privește, familiile de origine ale agresorilor:

- în șase cazuri din opt, abuzatorii proveneau din familii care s-au confruntat cu evenimente negative precum decesul tatălui (inclusiv sinuciderea acestuia), detenția acestuia, încredințarea copiilor de către tată unor rude, divorțul acestuia de soție etc.;

- în cinci cazuri din opt, tatăl era alcoolic sau consumator excesiv de băuturi alcoolice, iar în două cazuri tatăl avea antecedente penale;
- în șapte cazuri din opt, părinții nu s-au preocupat de educația sau situația școlară a copilului devenit abuzator la vârsta adultă;
- în patru cazuri din opt, abuzatorii de mai târziu au fost neglijați și abuzați fizic și/sau emoțional de către proprii lor părinți.

Constatări rezultate din convorbirile realizate cu reprezentanții diferitelor instituții implicate în activitatea de protecție a copilului abuzat

Aprecieri cu privire la factorii principali care determină sau favorizează abuzurile sexuale

Printre factorii apreciați de reprezentanții instituțiilor de asistență și protecție a copiilor abuzați ca având un rol principal în comiterea actelor de abuz pot fi menționați următorii: dezorganizarea familiei, nivelul redus de școlarizare și calificare (inclusiv slabul nivel educațional) al abuzatorilor, consumul excesiv de alcool (uneori chiar de droguri), diferite tulburări sau boli psihice (traume din cursul copilăriei), anumite mentalități preluate din familia de origine etc. (Vezi Caseta 1).

CASETA 1

Interviewatorul: Care sunt factorii care, în opinia dvs, îi determină pe unii indivizi să comită acte de abuz asupra propriilor copii? Considerați că există factori specifici fiecărui tip de abuz (fizic, sexual, emoțional, neglijare) sau același ansamblu de factori explică toate tipurile de abuz?

(1) Asistent social S. C. (Direcția de Asistență Socială și Protecția copilului, Botoșani): Același ansamblu de factori explică toate tipurile de abuz: consum excesiv de alcool, familii dezorganizate, nivel redus de școlarizare, mentalitate și idei preconcepute (bătaia e ruptă din rai), probleme legate de sănătatea mentală, sărăcie, violență domestică, atașament instabil;

(2) M. F. M. (asistent social principal, Complexul de Servicii Comunitare destinate Protecției Copilului, Botoșani): Ca factori favorizanți aș menționa carențele afective, factori educaționali, factori socio-economici, „tradiții” ale românilor, modelul educațional parental. Există și factori specifici de exemplu: modelul educațional de familie care influențează comportamentul ulterior, așa se explică că marea parte a abuzatorilor au fost abuzați în copilărie;

(3) M.S. (Asistent social Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, Ploiești): Cauzele abuzului fizic, sexual și emoțional sunt diverse, produse de o serie de factori ce determină comportamentul oripilant al abuzatorilor. Câțiva dintre acești factori sunt: (a) imaturitatea părinților care nu înțeleg nevoile propriilor copii; (b) pretențiile exagerate (să ceri copilului mai mult decât poate); (c) stresul – cauzat de problemele financiare, frustrările zilnice, teama de responsabilități; (d) izolarea – fără un sprijin din partea rudelor, prietenilor, autorităților, părinții se simt copleșiți de cerințele creșterii unui copil; (e) alcoolul și drogurile – pot „orbi” părintele față de nevoile copilului și reduc nivelul de toleranță, astfel încât pentru ei e mai ușor să rănească; (f) copilăria nefericită (majoritatea celor maltratați în copilărie abuzează la rândul lor de proprii copii); (g) diferențele etnice, sociale, religioase; (h) boli psihice ale părinților sau persoanelor abuzatoare etc. ;

(4) N.A. (Asistent social, Complexul de Servicii Comunitare „Sf.Andrei”, Serviciul Prevenire, Recuperare Copil Abuzat/Neglijat – Ploiești): Factorii care-i determină pe indivizi să comită acte de abuz sunt: în primul rând mediul familial în care trăiesc și își desfășoară activitățile zilnice, lipsa banilor, sărăcia sau factori de ordin psihologic: traume trăite în copilărie și care ies la suprafață în perioada maturității și mai cu seamă atunci când își întemeiază o familie. Cel mai des întâlnit este alcoolismul (declanșând în cele mai multe cazuri acel comportament inadecvat la părinți – în special la tați -);

(5) N.I. (psiholog, Direcția de Asistență și Protecția Socială a Copilului, Botoșani): Factori psiho-emoționali (experiența proprie traumatizantă, supunerea la diferite forme de abuz, neglijare, rele tratamente în perioada copilăriei și afecțiuni psihice care nu sunt sub tratament psihiatric), factori culturali (cel mai frecvent o persoană care abuzează fizic un copil este adepta principiului conform căruia „bătaia este ruptă din rai”) nu există un factor specific fiecărui tip de abuz.

(6) B.M. (psiholog, șef Serviciu prevenire, recuperare copil abuzat/neglijat Complexul de Servicii Comunitare „Sf.Andrei”, Ploiești): Din categoria copiilor aflați în dificultate procentul cel mai mare este ocupat de copiii neglijati/abuzati în propriile medii familiale. Factorii de risc ce conduc la apariția și menținerea stării de dificultate la copil sunt, cu precădere, neîndeplinirea rolului de părinte și neexercitarea responsabilităților parentale. Sărăcia este factor favorizant, care în corelație cu factorii de risc, poate conduce la plasarea unui copil în stare de dificultate. În cele mai multe cazuri, părinții, mai mult tatăl consumă băuturi alcoolice. Alte cauze: (a) lipsurile; (b) în cazul abuzului emoțional, părinții sunt excesiv de protectivi, de ambițioși, vor tot ce nu au putut să realizeze ei (ca și realizare profesională) să realizeze prin copii; (c) în cazul neglijării, sunt și factori sociali și lipsa responsabilită-

ților; (d) abuzul sexual – în cazurile care au fost în acest centru – nu tații au abuzat copiii, ci alte persoane din familie (veri, vecini, unchi).

Existența factorilor menționați în toate cazurile de abuz demonstrează că nu există un singur factor explicativ, distinct pentru fiecare formă de abuz în parte, ci un complex multifactorial, care poate explica apariția diferitelor forme de abuz asupra copilului, exercitate în cadrul familiei.

Opinii privind caracteristicile principale ale victimelor și abuzatorilor

În ceea ce privește profilul caracteristic al victimelor abuzului sexual, reprezentanții instituțiilor de profil au subliniat faptul că riscul cel mai ridicat de a fi supuse unei asemenea forme de abuz îl au, cu precădere, fetele, în special adolescentele, din mediul rural sau din cartierele de la marginea orașelor, care aparțin unor familii dezorganizate, monoparentale și în care mama, mai ales, este absentă (de obicei, plecată la muncă în străinătate). În alte familii, unde sunt prezenți ambii părinți și, adeseori, trăiesc în concubinaj, aceștia au, în general, un nivel scăzut de școlarizare, sunt consumatori, în mod excesiv, de alcool și între ei există conflicte și relații tensionate. În cazul tatălui agresor, acesta nu are, de obicei, un loc de muncă stabil, muncește cu ziua, este alcoolic sau bea în exces (vezi Casetă 2).

CASETA 2

Interviewatorul: Care este profilul socio-demografic al victimei actelor de abuz (fizic, sexual, neglijare)? În funcție de sex, vârsta, nivelul de școlarizare, mediul de proveniență, relațiile (familiale) dintre victimă și agresor, tipul de familie din care provine, alți indicatori?

(1) Asistent social S. C. (Direcția de Asistență Socială și Protecția copilului, Botoșani): Abuzul fizic: sex masculin, școlar mediul rural, relații de rudenie cu abuzatorul familii dezorganizate; Abuzul sexual: sex feminin, adolescente, mediul rural, relații apropiate victimă-agresor; Neglijarea: sex masculin, feminin, preșcolar, mediul rural, familii dezorganizate în relație de rudenie.

(2) M. F. M. (asistent social principal, Complexul de Servicii Comunitare destinate Protecției Copilului, Botoșani): În ce privește abuzul sexual, există un număr mai mare de sex feminin comparativ cu sex masculin, la abuzul fizic se înregistrează mai multe victime de sex masculin. În ce privește neglijarea număr egal, atât sex feminin cât și masculin. Ca vârstă neglijarea se înregistrează între 0-16 ani. Abuzul fizic 2- 16 ani. Abuzul sexual 7-14 ani. Nivel de școlarizare preșcolar și școlar. Mediul de proveniență, în general din mediul rural. Relațiile familiale. Tatăl este cel care abuzează sexual și fizic, iar mama

este principalul agresor în cazul de neglijare. În cadrul familiilor monoparentale, ca tip de familie se întâlnesc familii dezorganizate, în general mama este plecată la muncă în străinătate (abuz sexual), familii monoparentale (abuz fizic) neglijare. În general părinții sunt consumatori de alcool, fără venituri, fără loc de muncă, nivel de școlarizare scăzut, abuzați, neglijati în copilărie, sau instituționalizați în copilărie.

(3) M.S. (Asistent social Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, Ploiești): (a) femei/fete; (b) vârsta cuprinsă între 3-16 ani; (c) nivel scăzut de școlarizare (cel mai adesea); (d) persoane introvertite; (e) provin, cel mai adesea, din cartiere sărace situate la marginea orașelor și prea rar din mediul rural; (f) provin din familii cu un nivel economico-social destul de scăzut, în care unul sau ambii părinți sunt consumatori (dincolo de limitele normalului) de alcool și în cele mai multe situații agresorul nu are un loc de muncă stabil. Destul de frecvente sunt situațiile în care părinții agresori sunt în relații de concubinaj (chiar dacă această situație rezistă de mulți ani). Nu puține sunt situațiile în care abuzatorul este chiar el un întreținut: fie de partenerul său de viață, fie de cel pe care-l abuzează.

(4) N.A. (Asistent social, Complexul de Servicii Comunitare „Sf.Andrei”, Serviciul Prevenire, Recuperare Copil Abuzat/Neglijat – Ploiești): Abuzul în genere este o acțiune voluntară a unei persoane, care se află într-o relație de răspundere, încredere sau autoritate față de acesta, prin care este periclitată viața, dezvoltarea fizică, mentală, spirituală și socială a copilului, sănătatea fizică și psihică a acestuia. Victime ale actelor de abuz sunt, în general, copii proveniți din familii destrămate, familii monoparentale sau chiar și acei copii care suferă de pe urma părinților despărțiți, care ajung să-și negligeze astfel copiii, lăsându-i în grija bunicilor bătrâni și bolnavi (părinți care pleacă în străinătate să muncească, copiii rămânând astfel lipsiți de afecțiunea părintească).

(5) N. I. (psiholog, Direcția de Asistență și Protecția Socială a Copilului, Botoșani): Cele mai frecvente abuzuri sub toate formele au loc în mediul familial, abuzatorul fiind o persoană față de care victima a dezvoltat o relație de încredere, abuzul este întâlnit la copii de toate vârstele. Mediul familial al copilului victimă a abuzului, în cele mai multe situații este grevat de conflicte, relații tensionate între membrii acestuia, inclusiv violență domestică pe fondul consumului de alcool.

(6) B.M. (psiholog, șef Serviciu prevenire, recuperare copil abuzat/neglijat Complexul de Servicii Comunitare „Sf.Andrei”, Ploiești): (a) copiii abuzați admiși în acest centru au vârste cuprinse între 2-18 ani; (b) o parte dintre copii este la școală, alți copii nu sunt școlarizați încă; (c) relația copiilor cu

familia în general este o relație bună, ei dorind să stea cu familia lor chiar dacă sunt neglijați sau uneori abuzați; (d) familiile din care provin acești copii sunt cu o situație financiară precară, cu locuințe în care se trăiește la limita de jos a existenței; (e) părinții lucrează cu ziua și mai și beau ce câștigă; (f) alți părinți neglijează copiii prin lăsarea lor în grija familiei lărgite, mergând să lucreze în altă țară; (g) sunt și familii legal constituite, dar sunt și părinți care au relații consesuale.

În mod evident, nu există un portret „standard” al victimei unui act de abuz sexual, experții intervievați contrazicându-se în multe privințe, de pildă, în ceea ce privește vârsta (unii apreciază că abuzul apare, cu precădere, la vârsta adolescenței, alții consideră că victimele au vârsta cuprinsă între 7-14 ani) sau mediul de proveniență (unii evidențiază că abuzul sexual este mai specific în mediul rural, alții apreciază că este caracteristic, mai ales, ariilor marginale ale orașelor).

Completând portretul părintelui care-și abuzează sexual copilul (copiii) cu trăsături și mai precise, subiecții intervievați au menționat că acesta are, de obicei, vârsta cuprinsă între 30-40 de ani, este din mediul rural, are, în jur de 8 clase absolvite, nu are o ocupație stabilă sau muncește numai ocazional, este consumator excesiv de alcool, este instabil din punct de vedere psiho-emoțional și s-a confruntat, el însuși, în cursul copilăriei, cu acte de abuz din partea unuia sau ambilor părinți (vezi Caseta 3).

CASETA 3

Intervievatorul: Care este profilul socio-demografic (și eventual psihologic) al autorului actelor de abuz (fizic, sexual, neglijar)? În funcție de sexul, vârsta, nivelul de școlarizare, statutul profesional, consumul de alcool etc.?

(1) Asistent social S. C. (Direcția de Asistență Socială și Protecția Copilului, Botoșani): La abuzul fizic și sexual: în general sexul masculin 30-40 de ani, mediul rural, maxim 8 clase, fără ocupație, consum frecvent de alcool. La neglijar: sex feminin, 20 – 40 de ani, mediul rural, fără ocupație, consum frecvent de alcool, fără venituri, comportament deviant (relații sexuale întâmplătoare) - (Interviu).

(2) M. F. M. (asistent social principal, Complexul de Servicii Comunitare destinate Protecției Copilului, Botoșani): Pentru abuz sexual: bărbați între 30-40 de ani, maxim 8 clase, șomer, consumator de alcool, mediul rural. Abuz fizic femei sau bărbați între 25-35 ani, maxim 8 clase, fără ocupație, consum de alcool, violențe intrafamilială, mediul rural sau urban (Interviu).

(3) M.S. (Asistent social Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului, Ploiești): (a) sex masculin; (b) vârstă 35 – 70 ani; (c) nivel

educațional scăzut, cel mai adesea fără o profesie de bază și fără un loc de muncă stabil; (d) în general, consumatori de alcool; (e) instabilitatea relațiilor conjugale; (f) relații tensionate, agresive care limitează stresul părintelui abuzator; (g) sărăcia: locuință inadecvată, muncă istovitoare, șomaj, insecuritate economică. În plan psihologic: (a) un nivel scăzut de empatie; (b) slabă stimă de sine, rigiditate, posesivitate, dependență; (c) consumul de alcool sau droguri conduc abuzatorul la o lipsă de inhibiție în exprimarea frustrărilor sale și a comportamentelor impulsive; (d) abuzatorul în genere, a fost el însuși un copil abuzat (Interviu).

(4) N.A. (Asistent social, Complexul de Servicii Comunitare „Sf. Andrei”, Serviciul Prevenire, Recuperare Copil Abuzat/Neglijat – Ploiești): Autorii actelor de abuz (fizic, sexual, neglijare) sunt în genere acei părinți (în unele cazuri chiar și frați mai mari), care periclitează viața, dezvoltarea fizică mentală și socială a copilului. Părinții ajung să agrezeze fizic, psihic și sexual copiii din următoarele motive: (a) consumul de alcool – cel mai des întâlnit; (b) sărăcia, lipsa banilor; (c) traumele trăite în copilărie. Din punctul meu de vedere agresorul săvârșește actele de abuz voit sau nevoit, voluntar sau involuntar (Interviu).

(5) N. I. (psiholog, Direcția de Asistență și Protecția Socială a Copilului, Botoșani): Abuzatorul poate fi atât de sex masculin cât și feminin. Trebuie subliniat faptul că în cazurile instrumentate abuzul sexual asupra unui copil este săvârșit de persoane de sex masculin. Abuzatorul poate avea un profil psihologic în care se regăsesc următoarele trăsături: instabilitate psiho-emoțională, imaturitate, infantilism afectiv, episoade depresive, tulburări de personalitate, agresivitate extremă (Interviu).

(6) B.M. (psiholog, șef Serviciu prevenire, recuperare copil abuzat/neglijat Complexul de Servicii Comunitare „Sf. Andrei”, Ploiești): Abuzatorul, în general este din mediul rural, cu vârste între 35-40 ani, fără profesie, ziler, alcoolic.

Câteva constatări rezultate din ancheta calitativă

Studiile de caz și convorbirile cu experți din domeniu pe care le-am realizat în cadrul anchetei calitative pe care am efectuat-o în vara anului 2009 au permis evidențierea următoarelor constatări, relevante pentru a ne putea face o imagine de ansamblu a principalelor cauze și a factorilor favorizanți ai comiterii abuzurilor sexuale asupra minorilor din familie.

Principalii factori de risc în comiterea actelor de abuz sexual asupra minorilor din familie

La fel ca și în multe alte țări, în România cea mai obișnuită formă de abuz sexual se manifestă sub forma incestului. Cele mai numeroase relații incestuoase din cadrul familiei sunt acelea cu caracter heterosexual, dintre tată și fiica sa (fiicele sale), despre incestul dintre tată sau fiu, mamă sau fiu/fiică existând foarte puține informații, probabil și datorită raportărilor mai puține.

Cei mai frecvenți factori de risc ai incestului sunt următorii:

- dezorganizarea familiei, constând, mai ales, în absența temporară sau definitivă a mamei din cămin (prin deces, divorț, abandon sau plecarea la muncă în străinătate) ceea ce implică, în numeroase cazuri, reorganizarea rolurilor familiale și asumarea rolui de “soție surrogat” de către una din fiicele tatălui agresor, de obicei cea care are vârsta cea mai ridicată dintre surorile ei;
- de asemenea, reorganizarea familiei - ca urmare alegerii de către mamă a unui nou partener (în cazul decesului, divorțului sau abandonului familiei de către fostul partener), are, în unele cazuri, ca efect agresarea sexuală a fiicei din prima căsătorie de către tatăl vitreg (sau de către concubin);
- situația materială deficitară a unor familii nu este, în mod necesar, un element determinant pentru producerea unui act de abuz sexual, dar, prin absența unui spațiu locuibil corespunzător, poate favoriza, uneori, un mod de locuire promiscuu, propice pentru comiterea abuzului;
- consumul excesiv de alcool ca atare nu este singurul în măsură să explice comiterea unui act de abuz sexual, însă asociat cu diverși alți factori, precum dezorganizarea familiei, influența anturajului sau nivelul redus de școlarizare, calificare și educație a abuzatorului, inclusiv lipsa de ocupație, poate fi un factor de risc important în săvârșirea unui act de abuz sexual asupra minorilor din familie;
- tulburările psihice, în asociație cu alți factori (de exemplu, consumul de alcool sau traumele din perioada copilăriei) poate constitui, de asemenea, un factor de risc în comiterea unui act de abuz sexual;
- mentalitățile „paternaliste” ale unor tați, preluate, adeseori, din familia de origine, conform cărora tată este dator să-ți domine și să-și controleze în mod sever fiicele, inclusiv prin intermediul abuzului sexual, poate constitui un important factor de risc, mai ales când este asociat și cu alți factori;
- abuzul sexual (inclusiv cel fizic și/sau emoțional) exercitat în cadrul familiei de origine poate reprezenta, în numeroase cazuri, un factor de risc pentru comiterea unui act de abuz sexual de către victimă, devenită, la vârsta adultă, ea însăși, abuzator).

Dacă nu există un factor unic care să poată explica modul în care se produce un act de abuz sexual, se poate conchide, de asemenea, că nu există un singur factor explicativ, distinct pentru fiecare formă de abuz (sexual, fizic sau emoțional) în parte, ci un complex multietologic.

Este de menționat, în acest context, și faptul că un act de abuz sexual nu apare niciodată singur, ci este precedat și urmat de alte forme de abuz (fizic sau emoțional) asupra minorilor din familie.

Caracteristici comune ale agresorilor

Dintre cele mai frecvente caracteristici ale abuzatorilor sexuali din cadrul familiei pot fi menționate:

- vârsta - în general, abuzatorii se află la vârsta maturității (30-45 ani), dar există și cazuri mai rare de abuzatori mai tineri sau mai vârstnici;
- mediul de proveniență - cei mai mulți abuzatori se află în mediul rural, deci acolo unde, în mod teoretic, ar trebui să existe un control mai mare din partea comunității și relații familiale bazate pe o organizare tradițională și mai riguroasă. În acest sens, abuzul sexual asupra minorilor din familie se numără printre cele mai semnificative indicii ale destructurării mediului rural românesc în forma sa tradițională. De asemenea, o parte dintre abuzatori locuiește în ariile marginale, implicit defavorizate, ale orașelor, unde se resimte mai puternic lipsa de control din partea comunității;
- familia personală - cea mai mare parte dintre abuzatori fac parte din familii dezorganizate, monoparentale, unde unul dintre parteneri este absent
- nivelul de instrucție, gradul de calificare și de educație – abuzatorii sexuali sunt, în genere, persoane cu un nivel scăzut de instrucție, calificare și educație sau care nu au nici-un fel de ocupație, prestând munci ocazionale;
- alcoolismul sau consumul excesiv de alcool – o parte majoritară dintre abuzatorii sexuali este formată din persoane alcoolice sau care consumă alcool în exces. Alcoolul, însuși, este un simptom al existenței eșecului social, al unui nivel scăzut de instrucție și, implicit, al unor mentalități socialmente deficitare. De menționat că există abuzatori care împărtășesc mentalitatea “paternalistă” conform căreia rolul de tată implică, între altele, controlul riguros și sever al vieții fiicei (fiicelor), inclusiv prin intermediul abuzului;
- existența unor probleme sau chiar tulburări psihice – o parte dintre abuzatori se confruntă cu asemenea tulburări, fiind instabili din punct de vedere psiho-emoțional, între altele și datorită traumelor din perioada copilăriei;
- existența antecedentelor penale - în unele cazuri, abuzatorii au antecedente penale, fiind „familiarizați” cu abuzurile sexuale care au loc, frecvent, în spațiul de „după gratii”;

- perpetuarea abuzului – numeroși abuzatori adulți au fost abuzați, ei înșiși, în perioada copilăriei, de către proprii părinți.

Trăsături distinctive ale victimelor

Dintre cele mai obișnuite trăsături ale minorelor victime ale abuzului exercitat în familie se pot aminti:

- vârsta – majoritatea victimelor au între 7-17 ani, deși există cazuri, mai izolate, de victime aflate sub aceste limite de vârstă;
- mediul de proveniență - cele mai multe victime se află în mediul rural, unde familia tradițională se confruntă cu un sever proces de deteriorare. O altă parte dintre victime provin din ariile marginase ale orașelor, caracterizate prin numeroase deficite: de locuire, material, educațional etc.;
- forma de organizare a familiei – cea mai mare parte dintre victime aparțin unor familii dezorganizate, unde ori mama ori tatăl natural sunt absenți (prin deces, divorț, abandon, plecarea temporară la muncă în străinătate sau în altă localitate). În unele familii în care este absentă mama sporește riscul ca una dintre fiice (în alte cazuri mai izolate, chiar și alte fiice) să preia rolurile ei sexuale. Pe de altă parte, prezența în familie a unui tată vitreg (reorganizarea familiei, deci) sporește riscul ca victima să fie abuzaată, mai ales dacă se află la vârsta adolescenței;
- caracteristicile mediului familial - acolo unde sunt prezenți ambii părinți (sau trăiesc în concubinaj), iar aceștia au, un nivel scăzut de școlarizare, sunt consumatori, în mod excesiv, de alcool și între ei există conflicte și relații tensionate, sporește riscul ca una dintre fiice să fie victimizată;
- caracteristicile tatălui - existența în cadrul familiei a unui tată caracterizat printr-un slab nivel educațional și de calificare sau care nu are un loc de muncă stabil, muncește cu ziua, este alcoolic sau bea în exces, are antecedente penale și se confruntă cu traume psiho-emoționale, fiind, el însuși, o victimă abuzului în familia de origine este, de asemenea, un factor de risc pentru fiică (fiice). Riscul sporește în cazul acelor tați care împărtășesc concepția conform căreia prerogativele de “șef al familiei” se extind până acolo încât abuzul sexual să devină o parte componentă a autorității și dominației sale asupra fiicei (fiicelor).

Câteva concluzii

Departate de a fi o tematică marginală, abuzul sexual asupra copiilor în România constituie un subiect la „ordinea zilei”, o problemă socială de o gravitate excepțională care impune eforturi concertate și intervenții operaționale din partea instituțiilor abilitate, a practicienilor implicați în mod concret în activitatea de

ocrotire și protecție a copiilor și, nu în cele din urmă a specialiștilor preocupați de testarea unor ipoteze și elaborarea unor modele teoretice.

Studiul calitativ efectuat de noi asupra acestei probleme sociale și care s-a situat în continuarea anchetei calitative întreprinse cu un an în urmă a constat – în esență - în 19 interviuri realizate cu victime minore și 21 interviuri cu abuzatori adulți, permițându-ne să identificăm caracteristicile principale ale acestora, precum și evidențierea factorilor care favorizează, iar în anumite condiții determină abuzul sexual comis în familie asupra minorilor. Am putut constata, astfel, că cei mai frecvenți factori de risc asociați acestei forme de abuz sunt dezorganizarea familiei (prin decesul, divorțul sau plecarea în străinătate a unui membru), reorganizarea familiei (prin alegerea unui nou partener de către mama victimei), promiscuitatea determinată de restrângerea spațiului locuibil al familiei (determinat, la rândul său, de o situație materială precară), consumul excesiv de alcool de către abuzator, mentalitatea paternalistă a unor tați abuzatori, experimentarea abuzului de către abuzator în cursul copilăriei sale etc. Acești factori au fost evidențiați în mare măsură și de reprezentanții unor instituții de asistență, protecție și ocrotire a minorilor în cadrul convorbirilor și focus-group-urilor pe care le-am realizat.

Referințe

- Flybjerg, B., 2006, “Five Misunderstandings About Case Study Research”, în *Qualitative inquiry*, vol. 12. no. 2, pp. 219-245.
- Gerring, J., 2005, *Case Study Research*. New York: Cambridge University Press.